

ارزیابی سانحه (Disaster Assessment)

مهراب شریفی سده^۱

۱- کارشناس پژوهش و برنامه‌ریزی موسسه آموزش عالی و معاونت آموزش و پژوهش جمعیت

هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران

Email: Mehrabsharifi@gmail.com

چکیده

مقدمه: ارزیابی سانحه یکی از اولین اقداماتی است که پس از وقوع سانحه و در مرحله پاسخگویی ناگزیر از انجام آنیم، زیرا همه اطلاعاتی که برای کنترل، تدبیر و برنامه‌ریزی سانحه بدان نیاز داریم، در فرآیند ارزیابی فرآهم می‌آید. بنابراین بدون ارزیابی سانحه اتخاذ تصمیمات بر مبنای داده‌های ناقص و اطلاعات محدود، پاسخگویی به سانحه را به شدت تحت تاثیر قرار خواهد داد. فدراسیون جهانی صلیب سرخ و هلال احمر بر این واقعیت اذعان دارد که عملیات پاسخگویی به بحران، بدون ارزیابی (یا انجام ناقص آن) همیشه همیشه یک عملکرد ونتیجه ضعیف را بدنبال خواهد داشت. در این مقاله، سعی بر آن است تا مبانی ومفاهیم ارزیابی سانحه مورد بررسی قرار گیرد.

مبانی و مفاهیم

ارزیابی سانحه از ترجمه دو واژه (Assessment) و (Disaster) گرفته شده است.

در زبان فارسی این واژه ها در این معانی به کار رفته اند.

Disaster : فاجعه ، حادثه بد، مصیبت ، بلا، ستاره بدبختی و سانحه

Assessment: ارزشیابی، برآورد، تخمین، ارزیابی و تعیین نتایج حاصله در اصطلاح تخصصی اگر بررسی و پژوهش در خصوص یک موضوع عمیق و همه جانبه باشد معمولاً از واژه (study) استفاده میشود و ارزیابی (Assessment) بر مطالعه و بررسی اجمالی دلالت دارد.

سانحه (Disasters) به تخریب و ویرانی وسیعی گویند که عملکرد جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد و سبب آسیب به انسانها، اشیاء و محیط زیست می‌شود و همچنین بازسازی ویرانی خارج از توانایی جامعه متأثر شده، با استفاده از منابع خود می‌باشد. (IFRC, 1996) از فرآیند ارزیابی سانحه تعاریف متعددی ارائه شده است که در ذیل به برخی از آنها اشاره می‌گردد.

ارزیابی یک وظیفه دشوار و قاطع مدیریتی است که به طور مستقیم در تصمیم گیری موثر، برنامه ریزی و کنترل به منظور انجام اقدامات (پاسخگویی) منسجم کمک می‌نماید. (۱)

تعریف دیگر توسط آیسان و دیویس (۲۰۰۶) ارائه شده است که ارزیابی سانحه را به طور کامل تر فرآیند بررسی اثرات سانحه، نیازهای فوری، تمهیدات لازم در عملیات اضطراری برای حفظ زندگی بازماندگان و تامین تسهیلات مناسب و ضروری و توسعه تعریف می‌نماید.

در هر حال ارزیابی یک جزء حیاتی برنامه ریزی و اجرای پاسخ (Response) است. ارزیابی، فرآگرد جمع آوری، تطبیق و آنالیز اطلاعات در خصوص سانحه و پیامدهای آن است.

همچنین ارزیابی اطلاعاتی را که عملیات پاسخ گویی را طراحی می‌کند فراهم می‌آورد.

برخی از کارشناسان ارزیابی را بررسی و تفسیر اطلاعات جمع آوری شده به منظور ارایه مبنایی برای تصمیم گیری می‌دانند.

ارزیابی مستلزم جمع آوری اطلاعات، آنالیز و قضاوت در مورد وضعیت ایجاد شده است، از همین روی در ارزیابی میدانی یکی از مهمترین اقدامات جمع آوری اطلاعات از صحنه حادثه است.

از طرف دیگر، ارزیابی سانحه، بررسی یک سانحه واقعی یا محتمل الوقوع، برای تخمین خسارات ایجاد شده یا خسارات مورد انتظار برای ارایه پیشنهادات و توصیه ها برای پیشگیری، آمادگی و پاسخگویی است.

در این فرآیند تعیین ضربات یک سانحه یا یک رویداد بر روی جامعه و بررسی نیازهای فوری، اقدامات اضطراری برای نجات و تداوم حیات زنده ماندگان، و تسریع امکان باز توانی و توسعه به انجام می‌رسد.

ارزیابی یک فرآیند بین حوزه ای است که در فازهای مختلف سانحه را در بر گرفته و مورد توجه قرار می‌گیرد، در بررسی های مکانی و جمع آوری، ارزشیابی اطلاعات را به صورت مستقیم تفسیر کرده و آنچه که اتفاق افتاده را تخمین می‌زند.

برنامه عمران سازمان ملل (UNDP) ارزیابی سانحه را فرآیند شناسایی، ضرباتی که مخاطره بر روی جامعه می‌گذارد، شناسایی نیازها و الویت‌ها برای اقدامات اضطراری برای حفظ جان

وحمایت از زندگی بازماندگان شناسایی منابع در دسترس و نیز فراهم آوردن اطلاعات درخصوص امکان تسهیل و تسریع توسعه و بازتوانی بلند مدت می‌داند.

فرآیند ارزیابی ازفعالیت های آمادگی و فاز هشدار پیش از سانحه ازآغاز تا انتهای فاز اضطراری و حتی تا توانبخشی و بازتوانی امتداد دارد. (۲)

اهداف اصلی ارزیابی سانحه

ضرورت دارد به این موضوع بپردازیم که هدف از ارزیابی چیست و ما در انجام آن چه اهدافی را دنبال می‌کنیم.

ارزیابی در حوزه وسیع حوادث و سوانح با اهداف گوناگونی به انجام می‌رسد، اما وجه مشترک همه ارزیابی‌ها آن است که از آن به عنوان مبنایی برای تصمیم‌گیری و اجرای پاسخ استفاده می‌گردد.

ارزیابی سانحه در حیطه امداد و نجات با هدف رسیدن به اهداف زیر به انجام می‌رسد.

- برای نجات جان‌آنهايي که زندگي شان به خطر افتاده
- برای تعیین و مشخص کردن نیازهای حیاتی قربانیان
- برای کمک به تنظیم الویت‌ها جهت واکنش
- برای تامین داده‌های مورد نیاز برای طراحی برنامه
- برای نجات جان‌آنهايي که زندگي شان به خطر افتاده
- برای تعیین و مشخص کردن نیازهای قربانیان
- برای کمک به تنظیم الویت‌ها جهت واکنش
- برای تامین داده‌های مورد نیاز برای طراحی برنامه

همچنین علاوه بر اهداف یاد شده (در حیطه امداد و نجات) اهداف زیر نیز می‌تواند جزء اهداف ارزیابی قرار گیرد:

برآورد میزان خسارات اقتصادی

تعیین میزان آسیب به شریان‌های حیاتی و تعیین و پیش‌بینی خطرات ثانویه

مراحل گوناگون و انواع ارزیابی

در طی ارزیابی، تیم ارزیاب به دنبال جمع‌آوری و سازماندهی اطلاعات در خصوص وضعیت ایجاد شده و پاسخگویی به سوالاتی در خصوص ماهیت سانحه، آسیب‌ها و نیازهایی است که به دنبال سانحه رخ می‌نمایند که مراحل زیر را در بر می‌گیرد:

الف- چه اتفاقی افتاده است؟ (What is happened?) این نوع از ارزیابی، ارزیابی وضعیت (Situation Assessment) را شامل می‌شود.

ب- برآورد صدمات و آسیب‌های ناشی از سانحه (Damage Assessment) یا خسارات (Loss Assessment).

ج- ارزیابی و برآورد نیازهای افراد آسیب‌دیده (Need Assessment)

د- تهیه گزارش و ارائه آن به مرکز

و- ارائه پیشنهادات ارزیاب یا ارزیابان (درخصوص اولویت بندی نیازها، منابع موجود محلی)

مهمترین بخش ارزیابی شاید دادن یک پاسخ اجمالی ولی همه‌جانبه به این پرسش است که چه رخدادی به وقوع پیوسته و چه عوارضی ناشی از آن ایجاد شده است برای ارائه چنین پاسخی ضرورت دارد برای سوالات زیر در پی یافتن پاسخی صریح و گویا باشیم.

- ۱- چه شده است؟ (چه اتفاقی افتاده است)
- ۲- آیا مخاطره یا سانحه مورد بررسی قرار گرفته است؟
- ۳- پیامدها و عوارض آن چیست؟
- ۴- چه تعداد از مردم کشته یا زخمی شده اند؟
- ۵- آیا اموال و دارایی‌ها تخریب شده است؟
- ۶- چه پاسخگویی‌های اول مورد نیاز است؟
- ۷- بر چه چالش‌هایی بایست غلبه کرد؟
- ۸- آیا شهرها و بخش‌های می‌توانند تدارکات و پشتیبانی لازم را فراهم کنند؟
- ۹- چه منابعی (انسانی و مادی) مورد نیاز است؟
- ۱۰- آیا نیاز است اشخاص و آژانس‌های دیگری درگیر موضوع شوند؟
- ۱۱- آیا کاری می‌توان انجام داد که وضعیت موجود بطور موثر و سریعی بهبود و علاج یابد؟
- ۱۲- برای برنامه‌دار کردن امور چه اقتضائاتی مورد نیاز است؟

در یک تقسیم‌بندی دیگر ارزیابی سانحه، در سه مقطع زمانی به شرح زیر به انجام می‌رسد که در واقع می‌تواند سه نوع متفاوت ارزیابی سانحه باشد:

۱- مرحله ارزیابی سریع اولیه (Rapid initial Assessment):

ارزیابی اولیه سریع، وضعیت، منابع، نیازهای ارزیابی شده فوری و مرحله بحرانی یک سانحه

است که در طی آن برآنیم که نوع پاسخ‌های مورد نیاز امدادی فوری را شناسایی نماییم. ارزیابی وضعیت یکی از مهمترین بخش‌های ارزیابی سریع اولیه است که در سریع‌ترین زمان ممکن بایستی به انجام رسد.

۲- مرحله ارزیابی با توصیف جزئیات (Detailed Assessment):

پس از انجام ارزیابی اولیه سریع، ضرورت دارد که اثرات، نیازها و منابع پاسخگویی به سانحه با جزئیات بیشتر و توسط افراد متخصص در هر بخش و در فرصتی فراخ‌تر به انجام رسد.

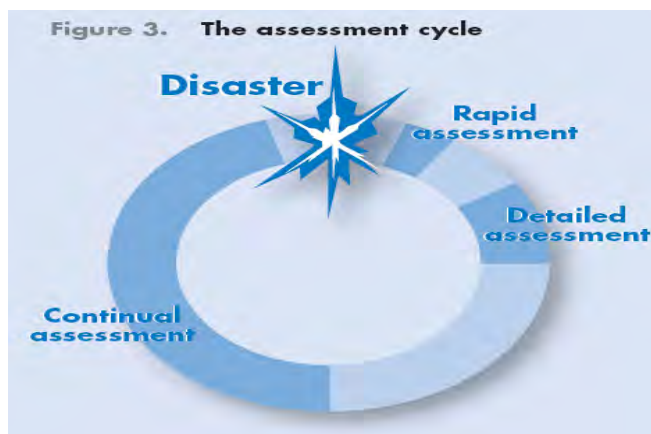
این ارزیابی روزها و هفته‌های بعد از وقوع سانحه با هدف روشن ساختن ابعاد دقیق و همه‌جانبه سانحه و رسیدن به اطلاعات روشن و واضح‌تر برای اخذ تصمیمات دقیق‌تر و برنامه‌ریزی مبتنی بر واقعیت‌های عینی به انجام می‌رسد.

۱- مرحله ارزیابی مداوم و مستمر (Continual assessment):

این گونه از ارزیابی بیشتر در مواردی انجام میشود که به اطلاعات مستمر و مداومی در خصوص وضعیت جامعه نیازمندیم به عنوان مثال برنامه‌ریزان در بخش سلامت به ارزیابی‌های مستمری از وضعیت بیماری‌های واگیر، تغذیه و میزان مرگ و میر جامعه آسیب دیده نیازمندند.

مستمر	تفصیلی	سریع	
ادامه دار	هفته‌ها	روزها	زمان
قابل دسترس	مشاهده	محدود	دسترس‌ی اطلاعات
محلی	مردم	ثانویه	منابع اطلاعاتی
متوسط	پایین	بالا	فرضیات
محلی	تخصصی	عمومی	نوع تیم

شکل ۱-۱- زمان بندی انجام ماموریت ارزیابی (۲)

شکل - ۲ - انواع ارزیابی (۲)

فرایند تخمین احتمال وقوع پدیده های خسارت بالقوه در مناطق مشخص در یک دوره زمانی مشخص. ارزیابی خطر شامل تحلیل رسمی و غیر رسمی سوابق تاریخی و تفسیر ماهرانه نقشه های موجود زمین شناسی ژئومورفولوژی، آب شناسی و نقشه های مکان نگاری می باشند. در هر مرحله از سانحه نوع ارزیابی مورد نیاز و اطلاعاتی که بایست جمع آوری گردد، متفاوت خواهد بود. فعالیت های ارزیابی پنج بخش را شامل می شود:

- ۱- ارزیابی وضعیت^۱
  - ۲- ارزیابی نیازها^۲
  - ۳- ارزیابی خسارات^۳
  - ۴- ارزیابی نیازهای سلامت^۴
  - ۵- ارزیابی ضربات سانحه به جامعه
- برای هر ارزیابی اولیه سریع سه اولویت کلی وجود دارد:

- مشخص کردن مکان مشکل
- مشخص کردن قدرت مشکل

برنامه ریزی برای ارزیابی سانحه
 برنامه ریزی برای ارزیابی سانحه موضوعی است که در سازوکار برنامه ریزی برای آمادگی بایستی بدان پرداخته شود. اگر اولین اقدام در بخش آمادگی را برنامه ریزی آمادگی بدانیم پس از دریافت، تأیید و پخش هشدار و بسیج منابع (مادی و انسانی) مهمترین اقدامی که در راستای پاسخگویی به سانحه بایستی بدان پرداخته شود ارزیابی سانحه (Disaster Assessment) می باشد که در فرآیند تصمیم سازی و مدیریت سانحه ارزشمندترین نیاز تلقی می گردد. در فرآیند آمادگی نیز تشکیل، آموزش، تجهیز و تمرین تیم ویژه ارزیابی، سرلوحه کار قرار دارد. از این روی در برنامه تدوین شده برای پاسخگویی نیز این موارد بایستی مشخص شده باشد:

- الف - چه کسی مسئول ارزیابی است
  - ب- در هر مرحله از سانحه چه اطلاعاتی مورد نیاز است.
  - ج- چه استاندارد هایی جهت ارزیابی نیازها مورد استفاده قرار می گیرند.
- در معرض خسارت احتمالی قراردادن ترکیب احتمال وقوع یک حادثه و اهمیت عواقب بروز حادثه است.

¹ Situation Assessment

² Need Assessment

³ Damage Assessment

⁴ Health Need Assessment

مشخص کردن میزان فوریت الویت ها(اهمیت و اضطرار)

تیم های ارزیابی نیاز به جمع آوری دو شکل از اطلاعات دارد:

۱- در نتیجه بروز سانحه چه اتفاق افتاده است.

۲- چه نیاز هایی ایجاد شده است.

ارزیابی وضعیت^۵

در ابتدای همه وضعیت های اضطراری، خصوصاً در سوانحی که وقوع سریع دارند یا با هجوم ناگهانی جمعیت ناشی از مناقشات شهری همراه هستند در برآورد اینکه مشکل واقعا چیست، ممکن است دچار این خطاها ممکن است به دلیل ابهاماتی باشد که در بررسی موارد مثل: مناطق تاثیر پذیرفته، تعداد افرادی که کمک های فوریتی نیاز دارند، سطوح خسارات به خدمات و شریان های حیاتی، سطح استمرار یا فوریت یافتن تهدید و امکان فراهم آوردن کمک به وجود آیند. (UNDP, 1994)

به عنوان مثال ما در ارزیابی وضعیت که در ساعات و روزهای اول به انجام می رسد به اطلاعاتی در خصوص ماهیت سانحه(قدرت، شدت و گستردگی) و عوارض اولیه (شامل تعداد مصدومان، افراد بی خانمان و تعداد کشته گان) نیازمندیم. ارزیابی این زمینه ها اطلاعاتی را درباره نیازها، استراتژی های مداخله ای و منابع ضروری و تعیین اهداف فراهم می آورد.

اینکه چرا ارزیابی را انجام می دهیم؟ و بطور کلی چرا برای آغاز پاسخگویی نیازمند انجام ارزیابی هستیم به این موضوع برمی گردد که اطلاعات حاصل از ارزیابی پیش نیاز و بخش ضروری تصمیم سازی است زیرا اگر ادراک دقیق و منطبق بر واقعیتی از آنچه که واقع شده است در ذهن

تصمیم سازان شکل نگیرد، تصمیمات اتخاذ شده فرسنگ ها از واقعیات فاصله داشته و کمکی به حل مشکلات نخواهند کرد و گاهی حتی می توانند منجر به اتخاذ تصمیماتی شود که مبتنی بر اطلاعات نادرست بوده و بردامنه و شدت مشکلات بیفزایند، بنابراین برای شکل یافتن تصمیمات منطقی و کارگشا پس از وقوع سانحه، به ترتیب فرآیند های زیر بایستی طی شود:

الف- ابتدا با انجام ارزیابی سریع اولیه گزارش وضعیت مناسبی تهیه گردد.

ب- سپس بر اساس واقعیت های گزارش شده در ارزیابی، انتخاب اهداف و شناسایی منابع جایگزین صورت گیرد.

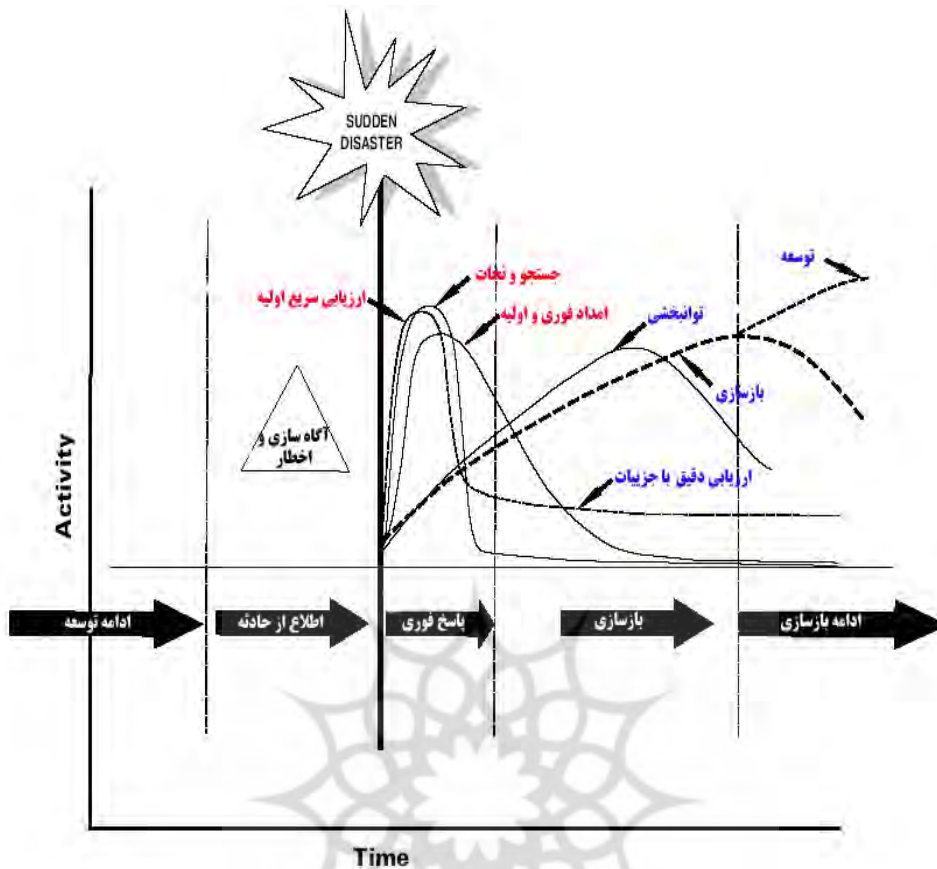
ج- و در آخر طرحهای پاسخگویی به اجراء در آمده و توسعه یابد. (UNDP, 1994)

گزارش وضعیت (در بر دارنده اطلاعات اولیه در خصوص ماهیت سانحه، برآورد اجمالی از آسیب ها و خسارات و نیازهای فوریتی است که توسط تیم ارزیاب در ساعات اولیه پس از وقوع سانحه تهیه شده و برای مدیران و تصمیم سازان ارسال می گردد تا درک و دریافتی واقعی و منطبق بر شواهد و مستندات را در ذهن آنان شکل دهد.

به گزارش وضعیت یا موقعیت به اختصار (SITREPS) نیز گفته می شود.

به بیان دیگر گزارش وضعیت، گزارش مختصری است که در طی یک دوره ای از اقدامات امدادی منتشر و به روز شده است، به طوری که جزئیات شرایط اورژانسی، نیازهای ایجاد شده و پاسخ های داده شده از جانب تمامی امدادگران مشخص شده اند.

⁵ Situation Assessment

شکل ۳- مراحل گوناگون ارزیابی پس از وقوع سانحه (UNDP, 1994)

▪ مشخص کردن اطلاعات حیاتی برای بهره گیران از آن ▪ به کارگیری استانداردها/ شاخص ها ▪ زمان بندی ارزیابی ▪ تعیین بهترین مکانهای منابع اطلاعات ▪ تمایز قایل شدن بین وضعیت اضطراری و نیاز های مزمن ▪ مشارکت دادن جامعه محلی ▪ آگاهی از فشار های ماهرانه ▪ تقریباً همه اطلاعات سوگیری دارد ▪ بهره گیری از فرضیات معنادار ▪ گزارش وضعیت باید ویژگی های ذیل را دارا باشد: ▪ بلافاصله پس از ورود به منطقه به تهیه آن بپردازیم	- در فرایند ارزیابی سانحه گزارش ارزیابی باید واجد داده ها و اطلاعاتی درخصوص شرایط ذیل بوده و به نکات زیر توجه نماید: ▪ مکان جغرافیایی سانحه ▪ نوع، شدت و قدرت مخاطره ▪ زمان وقوع سانحه ▪ توصیف مختصر از سانحه ▪ تعداد افراد آسیب دیده (بی خانمان، مصدوم و مجروح) ▪ اولویت بندی نیازهای سانحه ▪ کلید هایی برای ارزیابی موفقیت آمیز: برای تهیه یک گزارش دقیق، روشن و مبتنی بر واقعیات ارزیابان بایستی به نکات زیر توجه ویژه نشان داده و شرایط ذکر شده را لحاظ نمایند: ▪ همکاری با مسئولان محلی

- بازدید خانه ها، سرپناهاها، منابع آب، کلینک های درمانی و سایر اماکن و تسهیلات فراهم شده
- زیر نظر گرفتن بچه ها، سالمندان و بیماران
- زیر نظر داشتن زندگی و معیشت زنان
- زیر نظر داشتن اماکن تسهیلاتی
- گرفتن عکس و تهیه نقشه

اثرات سانحه^۷

ارزیابان برای انجام صحیح ارزیابی و تهیه گزارشات دقیق و روشن، بایستی با ماهیت و اثراتی که حوادث بر جای می گذارند آشنا بوده و در طراحی سناریوهای محتمل از دانش و اطلاعات خود در این بخش بهره گیرند.

در ارزیابی اثرات و پیامدهای سوانح باید به این سوالات پاسخ داد:

- چه تعداد انسان تحت تاثیر (سانحه) قرار گرفته اند؟
- چه تعداد در اثر آن سانحه مرده اند؟
- چه تعداد در اثر آن مجروح شده اند؟
- چه آسیبهایی فیزیکی به دارایی های جامعه و زیر ساخت ها، خطوط ارتباطی، ساختمان های عمومی، راهها، پلها و ... وارد شده است؟
- چه صدماتی به ذخایر معیشتی وارد شده است؟
- چه صدماتی به کسب و کار وارد گردیده است؟
- چه تعداد انسان تخلیه یا بی خانمان شده اند؟
- چه گروههای جنسیتی اهمیت دارند؟
- چه تعداد خانه بطور کامل منهدم شده اند؟
- چه تعداد خانه به طور نسبی تخریب شده اند؟
- همچنین یافته ها، اطلاعات و پیشنهاداتی که ارزیابان ارایه می کنند در گزارش آنان می آید بایستی واجد شرایط زیر باشد:

روشن
صریح
به موقع
کاربردی

- اطلاعات مطمئن و به هنگام باشد و منابع آن ذکر شود
- لیستی از نیازهای مرتفع نشده در هر گزارش آورده شود
- نیازهایی که در محل قابل تامین است را مشخص کنیم (توجه به منابع محلی)
- همیشه تصور کنیم خود مخاطب گزارش هستیم
- در هر موردی که اطلاع ندارید را ذکر کنید
- از عبارات و کلمات مبهم بپرهیزید.

روشهای ارزیابی:

جهت انجام ارزیابی می توان از روشهای گوناگونی استفاده کرد که به برخی از آنها در زیر اشاره می شود.

- ۱- پرواز با هواپیما بر فراز منطقه^۶
- ۲- عکس هوایی و مشاهده از راه دور
- ۳- سیستم های گزارش از راه دور
- ۴- ارزیابی میدانی

ارزیابی میدانی همواره یکی از مهمترین روشهای ارزیابی سوانح بوده و از این منظر که ارزیابان را در برابر واقعیت های ملموس قرار داده و اطلاعات ارزشمندی را نصیب آنان می کند بیشتر از هر روش دیگر توصیه می شود.

ارزیابان با حضور در صحنه حادثه و انجام مشاهدات میدانی با جنبه های گوناگون سانحه آشنا شده و داده های مورد نیاز را برمی گیرند.

ارزیابان در انجام مشاهده میدانی (در صحنه) وظایف زیر را بر عهده دارند:

- زیر نظر داشتن وضعیت و شرایط فیزیکی
- پرسیدن سوالات از افراد محلی و مسئولان

^۶ Over flights

^۷ Disaster effect

مختصر و کوتاه
و عملیاتی باشد.

نیاز های حیاتی :

یکی از نیازهایی که تیم های ارزیابی بایستی خیلی سریع به ارزیابی آن بپردازند، ارزیابی نیاز های حیاتی مردم آسیب دیده است. این نیاز ها عبارتند از:

- امنیت (Security)
- آب (Water)
- غذا (Food)
- سرپناه و بهداشت
- لباس ، پتو و اقلام اساسی خانه
- مراقبت های بهداشتی

تامین نیاز های حیاتی پس از جستجو و نجات در الویت دوم برای پاسخگویی قرار داشته و در حوادثی که به عملیات جستجو و نجات در سطح گسترده نیاز نمی باشد تامین این نیازها می تواند الویت اول پاسخگویی باشد.

گزارش تیم ارزیاب^۸ مهمترین فعالیت تیم ارزیابی تلقی شده و به تصمیم سازان در مدیریت بحران کمک شایانی می کند .

بدیهی است که گزارش اولیه باید شامل اطلاعاتی در خصوص شدت، زمان، مکان و ویژگی ها، نیازهای حیاتی و ... باشد. این ارزیابی اولیه را ارزیابی سریع یا (Rapid Assessment) می نامند. این ارزیابی اجمالی، کوتاه و برآوردهای آن تقریبی بوده و گزارش های تکمیلی در طی ارزیابی های بعدی طی روزهای آینده آن را تکمیل خواهد کرد.

با توجه به اهمیت جستجو و نجات (Search and Rescue) ارزیابی های اولیه بایستی حاوی اطلاعاتی در این خصوص و برآورد نیازها در این بخش باشد. در ارزیابی میدانی، تیم ارزیاب وظیفه دارد درخصوص وضعیت های ذیل اطلاعات خود را جمع آوری و ارائه نماید.

الف: ارائه یک نمای کلی از وضعیت ایجاد شد.
ب: تعیین گروههایی که در معرض بیشترین آسیب قرار دارند. (Vulnerable Groups)

ج: تعیین نیازهای اساسی
د: تعیین پاسخ های فوری
و: ارزیابی منابع در دسترس
ز: تعیین شکاف ها، چالش ها و کاستی های اساسی

ی: برآورد جمعیت تحت تأثیر، مصدومان و مجروحان

د: برآورد افراد بی خانمان و جابجا شده
جمع آوری داده ها و تطبیق و سازماندهی آنها و تبدیل آن به اطلاعات از وظایف مهم تیم ارزیاب است. مهمترین روشهای جمع آوری داده ها به شرح ذیل است:

- مشاهده
- مصاحبه
- پیمایش
- چک لیست
- نمونه گیری
- شاخص ها و استانداردها
- فرضیات

داده ها و اطلاعاتی که به وسیله تیم ارزیابی جمع آوری می گردد به این دلیل که مبنای تصمیم گیری مدیران خواهد بود بایستی سودمند و قابل استناد باشد زیرا همچنانکه کمبود اطلاعات فرآیند تصمیم سازی را با مشکل مواجه خواهد ساخت ،اطلاعات پراکنده، مبهم ،نامعتبر و با حجم زیاد ، نیز می تواند مشکل آفرین باشد ،از این روی ما به اطلاعات مفید و گویا با ویژگی های زیر به شدت نیازمندیم . ویژگی های اطلاعات سودمند عبارتند از:

- معتبر، قابل اطمینان (Reliable)
- مربوط ، مناسب (Relevant)
- بموقع (Timely)
- اولویت بندی شده (Prioritized)

8) Situation Report

از یک دیدگاه می توان اطلاعات به دست آمده در ارزیابی را به دو نوع اطلاعات اولیه و ثانویه تقسیم نمود:

- اطلاعات اولیه می توان بر مبنای مواردی از قبیل: مصاحبه فردی، بررسی های سازمان های امدادی معتبر (آژانس های سازمان ملل، جمعیت های هلال احمر و صلیب سرخ، فدراسیون جهانی هلال احمر و صلیب سرخ، کمیته بین المللی صلیب سرخ، دولت ملی و ...) باشد.

نوع دیگر تهیه اطلاعات اولیه مشاهدات مستقیم است.

اطلاعات ثانویه شامل مواردی مانند: گزارشات مکتوب (شامل بررسی های دیگران)، مصاحبه های مآخذ، تصاویر ماهواره ای، عکس ها گزارش رسانه ها، اینترنت

منابع داده ها:

اتکاء به منابع معتبر در اخذ اطلاعات مربوط به سانحه یک الزام غیر قابل گریز برای همه ارزیابان است. در ادامه به تعدادی از این منابع اشاره می شود:

الف- جمعیتی که به طور مستقیم آسیب دیده (Affected population directly / through others)

ب- مسولان ملی/محل (National and local authorities)

ج- جمعیت هلال احمر و فدراسیون (National Red Cross Society and Federation)

د- کارکنان سازمان های غیر دولتی و بین المللی (NGO and International Organization staff)

ه- تیم های پاسخگویی بین المللی (International (bilateral) response teams)

و- سازمان های علمی (Scientific organizations)

ز- رسانه ها (Media)

ق- اینترنت (Internet)

سوانح در دو فاز اصلی طبقه بندی می شوند. فاز اول فاز فوریتی (Emergency phase) است در این فاز نجات جان آسیب دیدگان و ارایه خدمات جستجو و نجات و خدمات فوریتی درمانی در اولویت قرار داشته و تیم ارزیاب در اولین گام موظف به ارایه اطلاعات در این خصوص و ارزیابی نیازهای این بخش است.

فاز دوم فاز امداد (Relief phase) است، تأمین نیازهای آب و بهسازی محیط، تغذیه، تأمین سرپناه موقت و ... را شامل می شود که گام بعدی سیستم ارزیاب ارایه داده هایی در این خصوص به مراکز تصمیم سازی می باشد. افراد تیم ارزیابی علاوه بر مهارت ها، دانش و تجارب در خصوص مباحث تخصصی امداد و نجات و مدیریت بحران بایستی آموزشهایی را طی نموده و واجد تجهیزات ضروری برای انجام عملیات خود باشند. که به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد. تیم ارزیاب باید واجد افرادی باشد که علاوه بر تجارب میدانی از مدیریت سانحه از دانش لازم در بررسی و برآورد سانحه، نیازهای که ایجاد شده و منابع موجود برخوردار بوده و دارای یکی از تخصص های ذیل باشند:

الف- متخصص در امور بهداشت، تغذیه یا و اپیدمیولوژی

ب- متخصص در امور فنی و مهندسی (عمران)

ج- متخصص یا مجرب در جستجو و نجات

د- متخصص یا مجرب در امور امدادی

و- متخصص یا مجرب در آماد و پشتیبانی (جستیک)

علاوه بر این اعضای تیم ارزیابی بهتر است با زبان و فرهنگ مردم آسیب دیده آشنایی داشته باشند و به یکی از زبان های رایج بین المللی تسلط داشته و حداقل یکی از اعضای تیم با اصول تهیه و ارسال گزارش (گزارش نویسی) آشنا باشد. در حال حاضر جهت ارزیابی سوانح دو دوره آموزشی بین المللی توسط سازمان ملل متحد و فدراسیون جهانی صلیب سرخ و هلال

6. WHO, Handbook for emergency field operation. WWW.WHO.INT/EHA/resource/disks.
7. EMA. Australian emergency manual series, manual 4, Post-Disaster Survey & Assessment, First Edition, 2001. Available at: WWW.Ema.gov.au

احمر ارایه می گردد که افراد معرفی شده از طرف دولتها و سازمان های امدادی پس از طی این دوره ها به عضویت تیم های بین المللی در آمده و در ماموریت های بین المللی بکارگیری می شوند. تیم سازماندهی شده توسط فدراسیون جهانی صلیب سرخ و هلال احمر را تیم ارزیابی و هماهنگی میدانی یا FACT (Field Assessment and coordination team) می نامند.

تیم ارزیابی و هماهنگی سازمان ملل متحد (United Nation UNDAC نامیده می شود. (United Nation Disaster Assessment and Coordination) شرح وظایف ، ماموریت ها و مسولیت های این تیم ها و آموزشهایی که طی می کنند و همچنین نحو دریافت هشدار، آمادگی و بسیج، شروع و پایان عملیات مستلزم توضیحات مفصلی است که در این مختصر نمی گنجد.

انشاءالله در مجالی دیگر به ساختار این تیم ها ، شرح وظایف ، آموزشها و تجهیزات مورد نیاز آنها خواهیم پرداخت و مبحث ارزیابی نیازها و خسارات را پی خواهیم گرفت.

منابع:

1. آيسان، یاسمن و دیویس، یان، معماری و برنامه ریزی بازسازی، ترجمه علیرضا فلاحی، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران. ۱۳۸۵
2. Stephenson, R. S Disaster Assessment, Management Training Programme, UNDP&DHA,(1994).
3. UNDAC, Disaster Assessment, chapter G, UNDAC. , 2006.
4. IFRC. Guidelines for Emergency Assessment, International Federation Red Cross & Red Crescent society, preliminary Version, 2005.
5. USAID, Field Operations Guide for Disaster Assessment and Response, Version 3.0, BHR/OFDA, 1998.

ادامه دارد...

Disaster Assessment

Sharifi Sadeh M¹

¹- **Corresponding author:** MD, Research Expert of Institute of Applied Science & Technology

Email: Mehrabsharifi@gmail.com

Abstract:

In the response phase the most important step is to assess disaster after occurrence. By disaster assessment, we can obtain all the needed information for controlling, decision-making and also disaster planning. Lack of disaster assessment causes you to make unsuitable decisions based on limited or inadequate data which leads to imperfect disaster response. According to IFRC, disaster response operation will have an unsuitable function without disaster assessment. This paper presents the principles and concepts of disaster assessment.

پښتونستان د علومو او طبيعياتو د پوهنتون
پښتونستان د علومو او طبيعياتو د پوهنتون